

КРИТИЧНИЙ ПОГЛЯД НА КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

A CRITICAL LOOK AT THE COMMUNICATION ASPECTS OF THE PROFESSIONAL ACTIVITY OF FUTURE OFFICERS

У статті представлено шляхи вдосконалення професійної комунікації у процесі фахової підготовки майбутніх офіцерів, що відіграє фундаментальну роль для модернізації сучасної системи вищої військової освіти. Комунікація входить до складу основних компетентностей професійних військових, що зумовлює її формування з використанням засобів сучасних педагогічних технологій, зокрема критичного мислення. А отже, мета статті полягала у критичному погляді на комунікативні аспекти майбутніх професійних військових. Феномен комунікативної компетентності офіцера полягає у складності інтегрованої системи, що поєднує в собі вміння, навички та особистісні якості, включаючи рівень загальної культури та здатність до ефективного спілкування з іншими людьми. З'ясували, що головними факторами, які сприяють формуванню вмінь і навичок ефективного спілкування майбутніх офіцерів, є належна організаційно-методична підтримка навчального процесу за рахунок сучасних педагогічних технологій, а також створення умов активної участі курсантів у вивченні цих технологій. Визначено деякі аспекти комунікативної компетентності суб'єктів навчання вищих військових закладів, а саме: адаптація до змін, цифрові технології та комунікації, лідерство в комунікації, професійна деонтологія та етика, комунікативна толерантність. Закцентовано увагу на цих складниках, що є вимогою сучасності, усвідомленою потребою військових спеціалістів, а також може істотно вплинути на професійну діяльність. Визначено поняття критичного мислення, поняття професійної комунікації, розкрито сутність основних аспектів професійної комунікації майбутніх офіцерів. Основною думкою у статті є переконання у тому, що сучасному офіцеру необхідно вміло використовувати навички критичного мислення не тільки для освітньо-професійної діяльності, а й бути здатним до реалізації комунікації в межах цієї діяльності.

тичне мислення, професійна комунікація, комунікативні аспекти.

The article presents ways to improve professional communication in the process of professional training of future officers, which plays a fundamental role in the modernization of the modern system of higher military education. Communication is part of the core competencies of professional military officers, which determines its formation using modern pedagogical technologies, in particular critical thinking. Therefore, the purpose of the article is to take a critical look at the communication aspects of future professional military. The phenomenon of an officer's communicative competence is the complexity of an integrated system that combines skills, abilities and personal qualities, including the level of general culture and the ability to communicate effectively with other people. It has been found that the main factors contributing to the formation of skills and abilities of effective communication of future officers are proper organizational and methodological support of the educational process through modern pedagogical technologies, as well as the creation of conditions for the active participation of cadets in the study of these technologies. Some aspects of the communicative competence of students of higher military educational institutions are identified, namely: adaptation to change, digital technologies and communications, leadership in communication, professional deontology and ethics, communicative tolerance. Attention is focused on these components, which are a requirement of the present, a realized need of military specialists, and can significantly affect professional activities. The concept of critical thinking, the concept of professional communication is defined, the essence of the main aspects of professional communication of future officers is revealed. The main idea of the article is the belief that a modern officer needs to skillfully use critical thinking skills not only for educational and professional activities, but also to be able to implement communication within this activity.

Key words: future officers, professional activity, competencies, critical thinking, professional communication, communication aspects.

УДК 37.013.3
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/70.1.30>

Конаржевська В.І.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри філології, перекладу
та стратегічних комунікацій
Національної академії
Національної гвардії України

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У контексті сучасних викликів та трансформацій у військовій сфері, роль комунікативних якостей майбутніх професійних військових набуває великого значення. Однак, існує ряд проблем, пов'язаних з ефективністю фахового спілкування у військовому середовищі, які потребують уваги та дослідження. Критичний погляд на комунікативну діяльність курсантів є важливим для розвитку стратегій навчання та підготовки офіцерського персоналу до ефективної взаємодії й реалізації місій у різноманітних умовах.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Незважаючи на увагу науковців до проблем, присвячених теоретико-методологічним основам вищої військової школи (В.Д. Волошин, І.М. Козубцов, О.М. Маслій та інші), теоріям розвитку критичного мислення військових (О.Г. Марченко, О.Ф. Хміляр та інші), формуванню лідерських якостей офіцерів (О.В. Бойко, О.В. Діденко, В.В. Журавльов, С.П. Шумовецька та інші), комунікативним якостям майбутніх військових (Н.Б. Беньковська, О.М. Єфімова, В.М. Мірошниченко, Л.М. Пелепейченко та інші), формування вмінь і навичок професійної комунікації майбутнього офіцера на

основі критичного мислення не набула належного осмислення в наукових дослідженнях. Теоретична й практична затребуваність окресленої проблематики та її недостатня розробленість визначили актуальність цього дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На думку багатьох військових, ключовою для успішної службово-бойової діяльності офіцера є наявність відповідних фахових умінь і навичок. Вони не лише формують основу для професійної роботи, але й визначають сам його образ. Проте питання професійної та міжособистісної комунікації майбутнього офіцера на основі критичного мислення не набуло належного вивчення і залишається на сьогодні вичерпно не дослідженим.

Враховуючи це, сформульовано **мету** статті, яка полягає у пошуку умінь і навичок феномену критичного мислення, які дозволять швидко та ефективно сформувати фундамент комунікативних аспектів майбутнього військового фахівця. Згідно мети дослідження важливо проаналізувати основні якості критичного мислення та з'ясувати зміст основних аспектів професійної комунікації офіцера.

Виклад основного матеріалу дослідження. Критичне мислення можна визначити як систематичний процес, що передбачає послідовність ретельно зміряних інтелектуальних дій, майстерне виконання яких допомагає досягти визначеної мети. Важлива компетенція та ключ до успіху в епоху стрімкої зміни технологій, соціальних парадигм, перенасиченості інформацією виступає активним мисленнєвим процесом, що потребує концентрації та зусиль з боку людини. Воно сприяє не лише розумінню, а й дозволяє швидко орієнтуватися в новій інформації в незнайомих ситуаціях та умовах, приймати обґрунтовані рішення, адаптуватися до змінних обставин, синтезувати знання тощо [4, с. 94].

Представлене дозволяє наголосити на тому, що критичне мислення стає важливою складовою освітнього процесу загалом та вищої професійної освіти майбутніх офіцерів зокрема, бо допомагає розробляти стратегії і тактики, спрямовані на досягнення поставлених цілей, враховуючи різноманітні аспекти військових операцій та потенційні варіанти розвитку подій. За рахунок критичного мислення ефективно використовуються ресурси, що доступні військовим, включаючи людські, матеріальні та інформаційні, забезпечується оптимальне використання обмежених можливостей. Дійсно, критичне мислення відіграє значно більшу роль у професійній підготовці військових, ніж це може здаватися на перший погляд. Існує ціла низка складових військової діяльності, які потребують критичного аналізу і підходу, наприклад, аналіз ситуацій, прийняття обґрунтованих рішень, ефективного вирішення проблем, співпраця та командна робота, адаптація до змін, комунікація

таке інше. Збагачуючи свій арсенал знаннями і вміннями критичного мислення, курсанти мають змогу впевнено та ефективно використовувати їх для формування навичок професійної комунікації у своїй діяльності, сприяючи підвищенню рівня військової професіоналізації та досягненню стратегічних цілей.

Професійна комунікація представляється обміном інформацією та ідеями між особами або групами людей у професійному контексті. Вона включає в себе специфічні термінології, мовні засоби та жаргон, які характеризують дану професію або галузь. Професійна комунікація може відбуватися як усно, так і письмово, у формі бесід, презентацій, електронних листів, документів і є важливою складовою успішної роботи в будь-якій професійній сфері, оскільки дозволяє ефективно спілкуватися, обмінюватися інформацією та досягати поставлених цілей [7, с. 78–79; 9, с. 193].

Отже розглянемо більш конкретно деякі аспекти професійної комунікації майбутніх офіцерів, які на наш погляд, найбільше потребують критичного погляду на їх формування.

- *Адаптація до змін* у комунікаційних технологіях та соціокультурному середовищі вимагає від майбутнього офіцера розвитку гнучкості й здатності швидко адаптуватися до нових умов, а саме: швидко оцінювати нові комунікаційні інструменти і засоби, змінювати свої стратегії взаємодії для досягнення оптимальних результатів у військовій діяльності тощо. Розвиток цих навичок дозволяє ефективно пристосовуватися до нових викликів і зберігати високу продуктивність в умовах постійно змінного середовища. Здатність швидко адаптуватися до нових умов дозволяє ефективно реагувати на емерджентні ситуації, стрімко змінювати тактику та стратегії ведення операцій, взаємодіяти з союзниками, розуміти й взаємодіяти з місцевим населенням, аналізувати інформацію для прийняття обґрунтованих стратегічних і тактичних рішень, максимально використовувати наявні ресурси для досягнення мети.

- *Цифрові технології та комунікації* відіграють ключову роль у пошуку інформації та забезпечують дієздатність координації військових операцій. Важливими елементами при вивченні ролі цифрових технологій у військовій комунікації варто назвати:

- захист від кібератак (військові операції можуть піддаватися кібератакам, важливо розробляти та впроваджувати ефективні стратегії та технології для захисту від кіберзагроз);

- використання соціальних медіа (невід'ємна частина сучасного інформаційного простору, яку використовують для забезпечення інформаційної підтримки військових операцій, розповсюдження важливої інформації та сприяння взаємодії між військовими та цивільними структурами);

- координація військових операцій (цифрові технології дозволяють підвищити рівень координації та управління військовими операціями. Вони забезпечують швидкий та ефективний обмін інформацією між військовими підрозділами, що дозволяє керівництву приймати обґрунтовані рішення в реальному часі) [10, с. 57–58; 11, с. 40–42].

- *Лідерство в комунікації* забезпечує успішність операцій, ефективність військових взаємодій та визначається низкою функцій і вимог, які ставляться перед лідерами в армії, наприклад:

- створення стратегічних комунікаційних планів, де лідери військових підрозділів відповідають за розробку та впровадження комунікаційних стратегій, що відображають цілі операцій, плани дій та вимоги щодо обміну інформацією відповідно до військових протоколів і процедур;

- зв'язок та координації забезпечують ефективний зв'язок між різними частинами військового підрозділу, в тому числі між різними рангами, спеціальностями та військовими гілками, щоб забезпечити координацію дій та досягнення спільних цілей;

- керівництво комунікаційними операціями, за які відповідають лідери військових одиниць під час військових операцій, включаючи вирішення конфліктів, ведення переговорів та забезпечення потоку інформації в умовах стресу й невизначеності;

- лідери відповідають за створення позитивного морально-психологічного клімату в команді, що сприяє високій бойовій готовності та ефективності виконання завдань;

- захист від кібератак та інших загроз забезпечує безпеку та конфіденційність військової інформації, комунікаційних систем [5, с. 155; 6, с. 39–424; 12, с. 26–27].

- *Професійна деонтологія та етика* визначають норми і принципи моральної поведінки, взаємодію в армійському середовищі. Розгляд етичних аспектів військової комунікації включає в себе кілька ключових чинників, наприклад:

- збереження конфіденційності (військова комунікація пов'язана з обміном чутливою інформацією, тому збереження конфіденційності є критично важливим аспектом етики. Військові повинні дотримуватися строгих правил щодо захисту конфіденційної інформації та уникати її неправомірного розголошення);

- правила ведення переговорів (в армійському контексті, де ведуться переговори з іншими військовими або цивільними структурами, важливо дотримуватися етичних норм і правил, що включають в себе чесність, відкритість, повагу до партнерів та відмову від неприпустимих методів впливу);

- використання військової пропаганди має потенціал впливати на громадську думку та формувати певні переконання. Однак, використання пропагандистських методів повинно базуватися на

етичних принципах, таких як правда, об'єктивність та повага до гідності людини) [5, с. 152–154].

Комунікативна толерантність – ключовий аспект ефективної військової комунікації, який передбачає здатність сприймати, розуміти та поважати різні способи вираження думок, поглядів і переконань. Додаткові аспекти цієї концепції включають вміння ефективно спілкуватися з представниками різних культур, релігійних переконань, етнічних груп та соціальних прошарків. Вона відображається в здатності знаходити спільну мову з різноманітними співрозмовниками, включаючи колег з різних військових підрозділів, союзників, мирних місій та місцевих мешканців у зоні військових операцій. Це передбачає розвиток навичок слухання, емпатії та вміння знаходити компромісні рішення у складних ситуаціях. Для досягнення ефективної комунікації в умовах військових операцій, важливо враховувати культурні та міжособистісні аспекти. Комунікація повинна бути спрямована на підтримку довіри, взаєморозуміння та співпраці між усіма учасниками процесу, що є особливо важливим у складних та потенційно конфліктних ситуаціях [4, с. 96–97].

Висновки. Враховуючи вищезазначене, з упевненістю можна стверджувати, що розвиток критичного погляду на комунікативну освіту майбутніх професійних військових у сучасному контексті виявляється одним із ключових завдань їхнього фахового становлення. Комунікація відіграє важливу роль у забезпеченні високих стандартів професійної поведінки та ефективного функціонування військових організацій. Вона сприяє підвищенню довіри, підтримує міжнародну стабільність та сприяє досягненню стратегічних цілей військових операцій.

Перспективним у цьому напрямі видається вивчення впливу критичного мислення на комунікативні практики офіцерів у міжнародних військових операціях, що допоможе покращити розуміння значення критичного мислення для успішної професійної діяльності майбутніх офіцерів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Беньковська Н.Б. Педагогічна інтроспекція категорії «комунікативна компетентність» у ракурсі підготовки майбутніх офіцерів. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2022. Вип. 2. С. 31–35.
2. Воят Л.І. Особливості професійної комунікації в діяльності педагогічних працівників галузевої освіти Національної поліції України. *Юридична психологія*. 2021. № 1 (28). С. 26–33.
3. Гомонюк О. Особливості формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх офіцерів в освітньому процесі ВВНЗ. *Молодь і ринок*. 2022. № 3-4. С. 29–34.
4. Конаржевська В. І., А.Є. Сіренко Критичне мислення як складова формування комунікативних якостей військового лідера. *Педагогіка та психологія*. 2017. Вип. 58. С. 90–99.

5. Крimeць Л. Калениченко Р. Етичні кодекси поведінки в контексті формування ментальності військовослужбовців та протидії ґендерній дискримінації. *Військова освіта*. 2019. №1 (39). С. 150–160.

6. Лагодзінський В.В. Шевчук О.В. Емоційне лідерство як чинник ефективності управління військовим підрозділом: аналіз зарубіжних досліджень. *Psychological journal*. Volume 6. Issue. 2020. 11 (43). С. 35–46.

7. Марченко О.Г. Критичне мислення як фактор протидії ворожому інформаційно-політичному впливу. Харків. *Особистість, Суспільство, Війна*, 2022. С. 77–79.

8. Маслій О.М. Концептуальні засади професійної підготовки майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*. 2017. № 5. С. 142–155.

9. Нанівська Л. Особливості комунікативної компетентності майбутніх офіцерів. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2018. (2(43)). С. 192–195.

10. Пінчук О.П., Прокопенко А.А. Розвиток цифрової компетентності – професійно значущого складника компетентності офіцерів Збройних Сил Укра-

їни. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : Збірник наукових праць. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер». 2021. Вип. 62. С. 54–69.

11. Писаренко Т.В., Кваша Т., Гаврис Т. Аналіз світових технологічних трендів у військовій сфері : монографія. К. : УкрІНТЕІ, 2021. 110 с.

12. Ткач П.Б. Поняття військового лідерства в контексті стратегічних комунікацій Національної гвардії України. *Збірник наукових праць Національної академії Національної гвардії України*. 2021. Вип. 1 (37). С. 24–29.

13. Черновол Є.О. Сливенко П.В. Щодо підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх офіцерів у реаліях війни (українська відповідь на виклики часу). *Академічні візії*. 2023. Випуск 17. С. 1–11.

14. Щеголева Т. Комунікативний підхід як умова формування професійної складової майбутнього офіцера-прикордонника. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2019. Випуск 5. С. 45–55.